

Áalma is alig van. Vajha Vicsay könyve erjesztő kovásza lenne a jövő nemzetnevelő törekvéseinek!

Márton I.

Fowler—Wright: Prága nincs többé. 1) *Genius*. 1937. 285. old. Nem kellett különösebb diplomáciai iskolázottság annak a megállapításához, hogy a párizs-környéki békeszerződés hajója a csehszlovákiai „lék” miatt fog elsüllyedni. Maga a békeszerző Clemenceau mondotta, hogy ez a békeszerződés csupán egy másik módja a háború folytatásának. „Rákok marakodása a vízhulla felett” jegyezte meg Thomson, az angol légügyi miniszter.

A revíziós évek fiatal nemzedékének épen ezért mond igen sokat ez az angol utopisztikus regény. Meséje leköti az olvasót meglepő fordulataival. A versaillesi gúzsbakötött Németország és a „győztes” cseh nemzet küzdelmének utolsó fázisát mondja el. Egy határcsempészési eset lobbantja lángra a 20 éves feszültség szikráját. Megjelenik Prága felett a német repülőraj és... Prága nincs többé. De túl a fantázia-szülte mesén (amit a bekövetkezett események majdnem teljesen igazoltak) figyelemre méltó az a politikai világnézet, amely ennek az *angol* írónak a regényéből árad és a cselekményeknek eszmei hátteret ad. Gondolunk itt elsősorban azokra a kijelentésekre, amelyekre az író a német és angol miniszterek ajkára ad, vagy pedig e y-egy semlegesnek tűnő személytelen leírás keretében beiktat. Vigasztaló lehet ránk, magyarokra, hogy van Angliában egy íróréteg, mely a békeszerződésekről már úgy gondolkozik, hogy ezek össze nem illő népi elemeket kényszerítettek új határok közé; olyan államba, amelyet a nemzetiségek nem hazájuknak, hanem börtönüknek érzene. Az író véleményét kell kiéreznünk az elszánt nemzetiszocialista vezérnek, Neidermannak szavaiból: „Csehszlovákia sorsa meg van pecsételve, büntető kezünk most fog lesujtani magukra”. Hasonlóképen az angol közfelfogásban leli magyarozatát az a fenyegető kijelentés, amit az író egy német repülőfőszóval mond el: „Mi nem akarunk egyebet, mint elfojtani egy tűzvészt, amely nagyon is elterjed, ha nem teszünk ellene. Európának be kell látnia, hogy a leggyökeresebb eljárás egyben a leghumánusabb is.” Így látta az angol író. Jalom egyik jelentős alakja Prága sorsát akkor, amikor Benes még hitelének és hatalmának virágjában volt.

A mi fiatalságunk számára pedig elsősorban nagyjelentőségű és reménykeltő az a praktikus tanulság, hogy a történeti határokat ideig-óráig meg lehet változtatni erőszakkal, de a történeti erők kényszerű logikája előbb-utóbb szétfőri az illetéketlen sorompókat. Az író pártállása a két faj küzdelmében nem vitás; épen ezért érdeme az a józan mértéktartás, ahogyan a cseh kormány eljárását ábrázolja. Látha tólag nem vezet semmi ellenérzelem; mégis a rideg történeti helyzet vázolásából kiérezhetjük, hogy Csehszlovákia szellemi magatartása állandó hadüzenet volt az igazi demokráciának. Az olvasónak maradandó benyomása a könyvről, hogy a *diplomáciai regényírásnak* egyik sikerült terméke.

A fordítás — elsősorban, a körmönfont, diplomáciai szóbüvészkedés ügyes visszaadásával — Ferenczy Valér képességeit dicséri.

Visy József.

Gogolák Lajos: Csehszlovákia. 1) Bpest. Magyar Szemle Társaság. 78. o.

A nemzeti nevelés számára egyik legszélesebb lehetőségeket nyújtó alkalom a

1) Bár e két könyv aktualitása felett megjelenésük óta már eljárt az idő, mégsem tartjuk érdektelennek e róluk szóló, még az ősz folyamán hozzánk érkezett ismertetések közlését.

A szerkesztő.

történelemitanítás. Ennek is legaktuálisabb fejezete a mai nemzedék számára a kisebbségi kérdés. Az újságcikkekéből még ma is arról értesülünk, hogy — a müncheni egyezmény ellenére is! — a csehszlovákiai nemzetiségek feszültsége egyre erősödik. A versaillesi és trianoni bölcsek be akarták fejezni a nemzetiségi bonyodalmakat, s akik az ő elgondolásaiknak hatása alá kerültek, nem gondolták meg, hogy évezredek kulturális, gazdasági és történeti megfontolások szólnak eljárásuk ellen. A fanatikus pánszláv propaganda így silányult dilettáns térképszabdalássá, mely új országhatárokat rajzolt, de az „átcsoportosított” kisebbségeknek történeti hivatást adni nem tudott. Ebből kifolyólag Csehszlovákia „nemzeti léte” semmi más, mint egy tragikus történeti tévedés egészségtelen és veszedelmes következménye.

A népvándorláskori államalakulások idejébe megy vissza Gogolák, hogy a cseh nemzet fejlődését és történelmének uralkodó eszméit bemutassa. A mű a „historicum”, „ethnicum” és „politicum” elvi kiegyeztetése, illetőleg nemzetformáló erejüknek mérlegetése. Ezt pedig elsősorban arra értjük, hogy a szerző meglepő politikai érzékkel tudja érvényesíteni oknyomozásában a modern történetiszemlélet követelményeit. A cseh kultúrtörténet életrajzát adja az irányító koráramlatok sodrában. Történetünk első századait a nyugati művelődési kapcsolatok megszerzése és elmélyítése töltötte ki. Ekkor tisztázódtak Európának a csehekkel, mint a szlávok legnyugatibbra szakadt ágával való politikai, gazdasági és területi viszonyai. — A XV.—XVI. század szellemi életét Hus János fellépése határozta meg. A cseh nemzet későbbi lelkiségében is sok Hus-hatást, sőt determináltságot tud felkutatni a kiváló pszichológiai érzékkel dolgozó szerző. A huszita háborúban a csehek nemzeti hőskorukat látják, úgyhogy a huszita erkölcsi tanok tartós és véres politikai hatásokat váltottak ki. — A XVII.—XVIII. század életét a rendi küzdelmek jellemzik. A XIX. század nacionalista romantikája meghozta a nemzeti ébredést, melynek kovásza Herder szlávofil történetiszemlélete volt. Így kaptak új tartalmat a nemzeti nyelv, a nemzeti hagyományok. Ekkor népszerűsítette Kollár, Dobrowszky, Safarik ezt a humboldti tételt: „Die wahre Heimat ist eigentlich die Sprache.” S mikor a cseh nemzeti nyelvnek ezek az előharcos pallérozói széles rétegekben felkeltették az érdeklődést, akkor lépett fel az új szláv nacionalizmus és a cseh történeti hivatástudat prófétája, a történetíró Palacký. Ő a cseh nemzetiségi érzés klasszikus kifejezője és így a XIX. sőt XX. század történeti eszméinek megfogalmazója. E négy szellemi vezéregyéniség lelki portréjának rajzával a szerző szakembereinknek régi adósságát töltesette — részben. Szívesen — és a nemzetiségi kérdés kieleződésének napjaiban — nagy érdeklődéssel olvastunk volna róluk bővebbet is. De a szerzőt bizonyára a kiadói korlátozások megkötötték. Masarykról is, mint a cseh nép történelmi és pszichológiai nevelőjéről is nagyjelentőségű gondolatokat mond, illetőleg a maguk szükségességében csak sejtet. A magyar közvélemény, sőt a nagyobb diákság is felszámolt már azzal a rövidlátó elvvel, hogy „Slavica non leguntur.” Az utóbbi hónapok ugyanis égető közelségbe hozták a magyarsághoz a csehszlovák-rutén kérdést. A könyvnek súlyos kisebbségi fejtegetései azóta jórészt módosultak, de végleg még ma sem veszítették el — sajnos — aktualitásukat. Az odakényszerített magyar kisebbség nemzeti öntudata — sub pondere crescit palma! — örvendetesen megerősödött. Lelki arculatukat Gogolák találóan jellemzi a szociális gondolatviláguk és egyetemes népi összetartozástudatuk megrajzolásával.

A könyv szellemes gondolatfűzése annyira élvezetes olvasmány, hogy a szerzőnek készséggel megbocsájtjuk, hogy írói modorossága sokszor már a formabravúr bántó túlzásaiba téved. A tömörség és választékosság, továbbá a melléknévi igenevek

használata csak egy bizonyos fokig erény! Zsúfolásuk már a világosság és könnyen érthetőség rovására megy. De túl ezen a formai szépséghibán, elismeréssel állapítjuk meg, hogy Gogolák a nemzetnevelő társadalomnak hasznos anyagot közvetít a cseh nép nemzeti és kulturális erőfeszítéseinek felvázolásával.

Visy József.

A polgári iskolai tanárok Évkönyve 1938—39. Szerkesztették: Illyefalvi Rákosi Zoltán, dr. Mileji Salamon János és Kratofil Dezső. (Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat R.-T.) K, 8°, 368 l. Ára fűzve 4.60, kötve 5.40 P.

Az előttünk fekvő mű régi hiányt van hivatva megszüntetni, mert az 1934. évben megjelent évkönyv óta sok idő telt el és mélyreható változásokat idézett elő a polgári iskola életében, de különös jelentősége abban is megállapítható, hogy szerencsésen egyesíti mindazokat a követelményeket, melyeket egy jól szerkesztett évkönyvtől joggal elvárhatunk: az iskolaszervezeti, adminisztrációs, didaktikai és anyagi kérdéseknek tárgyilagos megismertetését és megvitatását, s a tanárság szolgálati viszonyaiban való mindenirányú biztos tájékoztatást. E kívánalmak maradéktalan megvalósítására olyan szerzők vállalkoztak, akik a polgári iskolai tanárság s a polgári iskola életének és időszerű kérdéseinek leghivatottabb ismerői, így Illyefalvi Rákosi Zoltán a polg. isk. tanárság egyesületi vezére, dr. Mileji Salamon János a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban a polg. isk. tanárság személyi ügyeinek előadója, Kratofil Dezső a gyakorlati tanárképzés vezetője. A könyv lapozgatásából pedig kitűnik, hogy a szerkesztők oly előkelő szakférfiakat nyertek meg munkatársakul céljuk megvalósításához, amiből a polg. isk. tanárság iskolája rendkívüli jelentőségének és munkája értékelésének és megbecsülésének legszebb bizonyítékát láthatja.

A könyv kiváló értékei tartalomjegyzékéből is megállapíthatók. Tartalmi gazdagsága három szerkezeti egységre tagolható.

Az első rész (3—110. l.) a polg. isk. időszerű kérdéseivel foglalkozik. *Dr. Damjanovich Lajos* min. tanácsos lendületes *Előszava* méltó preludium az érdeemes műhöz. *Dr. Kósa Kálmán* min. osztályfőnök „A polgári iskolák felügyelete az új felügyeleti rendszerben” címen értekezik. „A polgári iskola nemzetnevelő munkájának legfőbb követelményei” c. közlemény a tanker. kir. főigazgatóknak a polg. isk.-ra vonatkozó nyilatkozatait tartalmazza. *Dr. Huszti József* egyetemi tanár, a Tanárképző Főiskola igazgatótanácsának elnöke „A polgári iskola reformja és a tanárképzés” c. időszerű kérdést szabatosan összefoglalja. *Dr. Mileji Salamon János* „A polgári iskola a közoktatásügy szolgálatában”, *Rácz Imre* „A polgári iskolai Rendtartási Szabályzat”, *dr. Galla Sándor* „A polgári iskola szervezésével kapcsolatos kérdések” és *Rákosi Zoltán* „Adatok az egyesületi munka értékeléséhez” c. cikkek közérdekű polg. isk. kérdéseket taglalnak. *Kratofil Dezsőnek* „Az öntevékenység elvének érvényesítése a nevelő-oktatásban” c. alapvető jelentőségű értekezését a gyakorló polg. isk. szakvezető tanárainak az egyes tárgyak tanításában érvényesítendő öntevékenységi lehetőségekről szóló ismertetések egészítik ki.

A második rész (111—300. l.) a személyi ügyeket tartalmazza: a vallás- és közoktatásügyi minisztérium s a tanker. kir. főigazgatóságok személyzeti és ügybeosztása, a tanárképző főiskolák és a tanáregyesületek ügyei, a polg. iskolák adatai és tanári testületei s a tanárok rangsora.

A harmadik rész (301—332. l.) az adminisztrációs és illetményügyeket ismerteti. A könyv használhatóságát a *Névmutató* teszi teljessé (333—368. l.)

Sz. L.